

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะกิจกรรมศิลปะที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างอิสระมีผลต่อจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์โดยตรง กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสมองทั้ง 2 ด้าน ทั้งด้านอารมณ์และความเป็นเหตุเป็นผล อีกทั้งยังช่วยปลูกฝังความมีระเบียบวินัย รู้จักชื่นชมความงามและเห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่รอบตัว ปัจจุบันการจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กในโรงเรียนต้องคำนึงถึงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย 3 สาระ คือ ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ ในส่วนของทักษะศิลป์มีสาระสำคัญ คือ มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทักษะธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยสามารถใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชม ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 182)

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์กำหนดมาตรฐานไว้ว่า คุณภาพผู้เรียนเมื่อจบระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คือ มีความรู้และเข้าใจการใช้ทัศนธาตุและหลักการพื้นฐานทางศิลปะ รวมทั้งมีทักษะพื้นฐานในการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการสร้างงานทัศนศิลป์ 2 มิติ 3 มิติ เพื่อถ่ายทอดความคิดจินตนาการเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างงานทัศนศิลป์ที่สร้างสรรค์ด้วยวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่แตกต่างกัน เข้าใจปัญหาในการจัดองค์ประกอบศิลป์และปรับปรุงงานให้ดีขึ้น สามารถสื่อความหมายในงานทัศนศิลป์ของตน และเข้าใจคุณค่าของงานทัศนศิลป์ที่มีผลต่อชีวิตของคนในสังคม รวมทั้งรู้และเข้าใจบทบาทของงานทัศนศิลป์ที่สะท้อนชีวิตและสังคม อิทธิพลของความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการสร้างงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น. 185)

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับงานศิลปกรรมในอดีตซึ่งถือเป็นหนึ่งในภูมิปัญญาไทย สาขาทัศนศิลป์ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคมไทยในยุคปัจจุบันทั้งในแง่ปัจเจกบุคคล สังคม และเศรษฐกิจ

ในด้านปัจเจกบุคคล ภูมิปัญญาไทย สาขาทัศนศิลป์ช่วยขยายขอบเขตการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทางตา กระตุ้นให้มนุษย์รับรู้สิ่งต่าง ๆ จากการมองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ด้วยการสังเกต วิเคราะห์ เปรียบเทียบ ฝึกเก็บรายละเอียดสิ่งของใกล้ตัวซึ่งจะส่งผลดีหลายประการ เช่น การเกิดสมาธิ ปัญหารสนิยมทางสุนทรียภาพ อีกทั้งยังช่วยทำให้เป็นคนที่สมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ การสร้างงานศิลปะช่วยให้ผู้สร้างรู้สึกผ่อนคลายความเครียดหรือความกดดันต่าง ๆ ทางอารมณ์โดยอาศัยการแสดงออกด้วยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะแขนงต่าง ๆ เช่น วาดภาพเพื่อนำมาตกแต่งบ้าน ฝึกปั้นดินเพื่อทำเป็นกำไลข้อมือ ฯลฯ ตัวผู้ชมงานศิลปะเองก็ได้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ เนื่องจากการได้พบเห็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีความงามทำให้จิตใจเบิกบาน เกิดความเพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายความเครียด เป็นการช่วยส่งเสริมให้มนุษย์ในสังคมเป็นคนที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในด้านสังคม ภูมิปัญญาไทย สาขาทัศนศิลป์ช่วยเสริมสร้างจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และความสามัคคีเอื้อเฟื้อต่อกัน ทั้งนี้เพราะผลงานศิลปะบางชิ้นถูกผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านความเชื่อและศาสนาร่วมกัน การสร้างชิ้นงานจำเป็นต้องใช้แรงงานคนจำนวนมากรวมถึงช่างฝีมือที่ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีจึงจะทำงานได้สำเร็จ มรดกที่ตกทอดมายังคนรุ่นหลังได้สร้างความภูมิใจให้กับคนในชาติ ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักและความหวงแหนในสิ่งที่ตนมีอยู่ ส่งผลต่อการร่วมมือกันแก้ปัญหาต่าง ๆ

ในด้านเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาไทย สาขาทัศนศิลป์มีความสำคัญในการเป็นทุนทางวัฒนธรรมทั้งการเป็นทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวโดยตรงและการเป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักออกแบบในการสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ โดยประยุกต์รูปแบบและเทคนิคจากภูมิปัญญาไทยตามท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อนำเสนอต่อสังคมเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ให้กับประเทศ

ปัจจุบันการจัดกิจกรรมศิลปะได้นำแนวคิดการสอนแบบพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผน (Discipline-Based Arts Education) หรือ DBAE ที่สามารถเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ศิลปะและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ กิจกรรมศิลปะแบบ DBAE เป็นรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านการรับรู้ การมองเห็นคุณค่าศิลปะ และความงาม กล้าแสดงออกด้วยเหตุผลและอารมณ์จากจินตนาการ อันเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีความคิดในเชิงวิเคราะห์และพัฒนา มีความจำเป็นและสำคัญในการจัดการศึกษาในโลกยุคปัจจุบัน รูปแบบการสอนศิลปะแบบ DBAE มีทิศทางและเป้าหมายสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นทฤษฎีการเรียนรู้ทางศิลปะ มี 4 แกนด้วยกัน คือ แกนประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) แกนสุนทรียศาสตร์ (Art Aesthetic) แกนศิลปะวิจารณ์ (Art Criticism) และแกนศิลปะปฏิบัติ (Art Production) (มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2545, น. 32-33) การออกแบบกิจกรรมศิลปะโดยใช้แนวคิด

DBAE จึงสามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมศิลปะได้โดยตรง

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมทางศิลปะที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กให้เป็นไปตามที่คาดหวัง กลุ่มคนที่มีความสำคัญยิ่ง คือ ครูผู้กิจกรรม ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละวัย มีทักษะในการจัดกิจกรรมศิลปะด้วยวิธีที่หลากหลาย เข้าใจในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดของหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ หากเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จะยิ่งทำให้จัดกิจกรรมศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์

จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอีกแห่งหนึ่งที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาทัศนศิลป์จำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นวัดป่าเลไลยก์ ซึ่งมีพระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาทที่สำคัญและเก่าแก่ตั้งแต่สมัยทวารวดี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่มีสถาปัตยกรรมเจดีย์ทรงปราสาทซึ่งเป็นศิลปะแบบอยุธยาประดับด้วยประติมากรรมปูนปั้นที่เป็นเอกลักษณ์ วัดพระรูปซึ่งเก็บรักษารอยพระพุทธรูปไม้แกะสลักที่มีคุณค่ายิ่งรวมทั้งปฏิมากรรมพระพุทธรูปไสยาสน์ที่มีสัดส่วนงดงาม วัดหน้าพราสาทกรมมีจิตรกรรมสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่เป็นสิ่งสะท้อนความเชื่อและความงามของภาพไทยและบายไทย ฯลฯ ภูมิปัญญาไทยสาขาทัศนศิลป์ในจังหวัดสุพรรณบุรีที่กล่าวมานี้ควรค่าแก่การเป็นแหล่งเรียนรู้และนำมาประยุกต์ใช้จัดกิจกรรมศิลปะให้กับผู้เรียนอย่างยิ่ง

การนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อออกแบบหลักสูตรการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ ให้กับครูระดับประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการหลักสูตรอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ ของครูผู้สอนศิลปะ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาพื้นฐานแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อออกแบบหลักสูตรอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ ให้กับครูระดับประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย คือ ครูผู้ทำหน้าที่สอนศิลปะ สาขาทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

1.2.1 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาความต้องการ คือ การสุ่มตัวอย่างจากประชากรครูผู้ทำหน้าที่สอนศิลปะ สาขาทัศนศิลป์ ในโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)

1.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมินเครื่องมือวิจัย ซึ่งได้แก่

1) แบบสอบถามความต้องการหลักสูตรการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

2) แบบสัมภาษณ์แนวทางการออกแบบหลักสูตรการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

3) หลักสูตรการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

4) แบบทดสอบเพื่อวัดประสิทธิภาพหลักสูตรอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

5) แบบประเมินการฝึกปฏิบัติการออกแบบกิจกรรมการสอนศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จังหวัดสุพรรณบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

6) แบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

7) แบบสอบถามการติดตามผลการใช้หลักสูตรการฝึกอบรมของครูผู้เข้ารับการอบรม กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน

1.2.3 กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สามารถให้แนวทางการออกแบบหลักสูตรการจัดกิจกรรมศิลปะโดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย สาขาทัศนศิลป์ จำนวน 6 ท่าน

1.2.4 ครูที่เข้าร่วมกิจกรรมการอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จำนวน 35 ท่าน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นฐาน สาขาทัศนศิลป์ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ใช้ระยะเวลาในการวิจัย 18 เดือน

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จังหวัดสุพรรณบุรี หมายถึง ความรู้ความสามารถของคน อาศัยอยู่ในเมืองสุพรรณบุรีในอดีตที่ได้สร้างสรรค์งานศิลปะประเภททัศนศิลป์ซึ่งเป็นงานศิลปะที่สามารถรับรู้คุณค่าความงามด้วยการมองเห็น ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ที่ปรากฏตามแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน และตามวัดสำคัญ ๆ ในจังหวัดสุพรรณบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. พื้นฐานข้อมูลแหล่งศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ จังหวัดสุพรรณบุรี
2. หลักสูตรอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาทัศนศิลป์ สำหรับครูผู้สอนศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี
3. มหาวิทยาลัยสวนดุสิต วิทยาเขตสุพรรณบุรี สามารถนำผลที่ได้จากงานวิจัยไปจัดอบรมครูศิลปะที่ต้องการพัฒนาตนเองในการด้านสอนศิลปะที่ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น